

РЕЦЕНЗІЇ

Кеба О.В.

АНГЛІЙСЬКИЙ МОДЕРНІЗМ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ АНТРОПОЛОГІЇ*

Важко сказати, що англійський модернізм перестав бути актуальною проблемою для сучасного літературознавства. Загляньмо, наприклад, у присвячений модернізму об'ємний том одного з численних Блеквеллівських путівників із літератури та мистецтва (*A Companion To Modernist Literature And Culture*. – Blackwell Publishing, 2006. – 618 p.) і пересвідчимося, яким багатим є спектр новітніх досліджень модернізму. Тим ціннішим і достойним уваги видається запропоноване в монографії Ольги Бандровської новаторське перепрочитання англійського модерністського роману.

Не секрет, що англійський роман від початку ХХ ст. перебував на вістрі художньо-естетичних пошуків доби і, сформувавшись саме як модерністський феномен, здійснив колосальний вплив на подальший розвиток усїєї світової літератури. Осягнення значущості цього феномена, його зв'язку з попередньою класичною традицією (попри її радикальний перегляд) і відкритості у майбутнє неможливе без урахування широкого контексту доби Модерн. Саме в такому вимірі будує свою наукову концепцію Ольга Бандровська, цілком підставно центруючи цей колосальний контекст антропологічним дискурсом, адже нова антропологічна парадигма заклала вектори інтенсивних мистецьких пошуків та трансформацій перехідної доби. Що стосується вибору синергетики як найбільш адекватного наукового коду відчитування цих процесів, то й тут є всі підстави вважати такий вибір виправданим, адже основні понятійні параметри синергетики – складність, нелінійність, самоорганізація – органічно накладаються на парадигматику модерністського дискурсу – світоглядний плюралізм, художній експеримент, фрагментизований наратив і мотивне структурування тексту. Відтак вдале поєднання міждисциплінарних стратегій уможливило вихід на поглиблені концептуальні узагальнення як історико-літературного, так і теоретико-методологічного змісту. В окресленому колі чітко виявнюється наукова новизна і практичне значення результатів рецензованого дослідження, які водночас відкривають перспективи подальших наукових студій.

У першому розділі монографії розлого й водночас строго концептуально й вивірено представлена теоретико-методологічна база монографії. Шість підрозділів цієї частини праці в комплексі охоплюють аналітику засадничих ідей праці, що стосуються синергетичного проекту в літературознавстві, принципів моделювання історії літератури, шляхів дослідження феномену переходності в культурі, модерністського переформатування концепції світу і людини. При цьому методологічні і теоретико-літературні викладки доцільно “прив’язані” до об’єкта і мети дослідження, тому створюють необхідний ґрунт для аналізу сутності й співвідношення модерністської літературно-художньої парадигми із загальним “естетичним режимом мистецтва доби Модерн”. Безумовно продуктивним є те, що авторка постійно підкреслює зв’язок еволюції цієї парадигми із розвитком самої методології дослідження модернізму. Водночас увага до численних критичних дискурсів, що неминуче втягувалися в орбіту модерністських пошуків, викликає запитання щодо можливостей окремих стратегій, зокрема й тих, що випали з поля зору дисертантки. Так, надзвичайно продуктивна теза «історія – наратив про неї», заявлена на с. 45-й праці, на наш погляд, потребувала залучення до дослідження модернізму методології нового історизму. Щодо теорії тілесності, то тут доречними могли б бути ідеї українського дослідника Марата Штейнбука, який активно працює в даному напрямку.

У наступних розділах монографії авторка успішно застосовує заявлені принципи міждисциплінарного підходу, присвячуючи кожний із цих розділів певному проблемно-тематичному і поетико-стильовому зрізові англійського роману першої половини ХХ ст.: від його загальних антропологічних параметрів до таких специфічних аспектів, як “дискурс тілесності”, “антропологія техніки”, “імагологічна проблематика” тощо. Тут скрізь спостерігаємо вдалу структурування матеріалу, чіткість постановки і вирішення мікрозавдань дослідження, органічне підключення їх до центральної ідеї дослідницького пошуку. Особливо успішно, на наш погляд, здійснено аналіз феномену темпорального переформатування концепції людини в англійському романі. Цілком

* Рецензія на монографію: Бандровська Ольга. Модернізм між минулим і майбутнім: антропологічний дискурс англійського роману. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 444 с.

слухним є один із висновків авторки, за яким новаторство англійських модерністів полягає в органічному художньому у виразненні ідеї “часу-становлення”, зміні статичної конфігурації “людина – світ” на динамічну: “людина у становленні – світ у становленні”. Антропологічна інтерпретація часу не передбачає його існування до людини чи поза людиною, але вказує на інтеграцію часу в людське буття. Якщо класичний роман тяжіє до об'єктивізації часу, то модерністський актуалізує суб'єктивне судження про нього. Тому в романах модерністів оповідь вільно переміщується з одного часу в інший, конструктивну роль відіграє пам'ять і асоціації, замість часових послідовностей з'являються нашарування різночасових пластів.

Цілком погоджуючись із такими висновками, дозволимо собі такий коментар. Ідея “часу-тривалості”, що спричинила зміни на всіх рівнях поетико-стильової організації модерністського роману, оприявилася й у феномені спеціалізації часу, так званої “просторової форми”, теорію якої продуктивно розвивав відомий американський літературознавець Джозеф Френк. В монографії про це не йдеться, однак сподіваємося, що залучення ідей “літературної просторовості” сприятиме реалізації однієї з потенційних перспектив подальшої студії англійського модернізму.

Важливо й те, що основні аналізовані твори у монографії щільно вписані як в історію англійської літератури, так і в загальний літературний контекст. Цілком слушно зазначається, що “англійський модернізм неможливо уявити без американця Т.С. Еліота, ірландця Дж. Джойса, його початки пов'язані з творчістю поляка за походженням і класика англійської літератури Дж. Конрада...” (с.104). Дозволимо собі порадити авторці в перспективі вписати сюди ще хоча б одне ім'я – американця Генрі Джеймса, пізні романи якого, за визнанням сучасної англійської і американської академічної критики, відіграли важливу роль у становленні модерністської літературно-художньої парадигми.

Підсумовуючи, констатуємо, що монографія Ольги Бандровської справляє винятково позитивне враження широкою обізнаністю авторки, кваліфікованим аналізом художніх текстів і літературного процесу, вмінням чітко й системно презентувати наслідки дослідження. Таким чином, є всі підстави стверджувати, що рецензована книжка є ґрунтовною науковою студією складного і багатогранного міждисциплінарного матеріалу. Вона, безперечно, прислужиться як науковцям-теоретикам у подальшому вивченні модерністської і постмодерністської прози при написанні праць з теорії літератури і методології, і так само філологам-практикам, викладачам світової літератури при підготовці курсів лекцій з історії літератури ХХ століття, спецкурсів з літературної антропології, історії англійського модерністського роману, творчості окремих письменників.